

Sağlık Haberlerinde Risk Söylemi*

The Discourse of Risk in Health News Stories

Bahar KAYIHAN**
Himmet HÜLÜR***

Öz

Hayatta kalmak ve bununla ilişkili olarak da güvenlik ve risk insanlık tarihi boyunca en temel konulardan olmuştur. Algıladığımız haliyle modern riskin ortaya çıkışı, modernliğin ortaya çıkışı ile paraleldir. Hem modernliği hem de modernliğin risklerini yaygınlaştıran ise sanat, felsefe ve kitle iletişim araçları gibi üst yapılarıdır. Bu çalışmada sağlık ile ilgili haberlerdeki risk söylemi incelenmektedir. Bulaşıcı ve ölümcül hastalıklarla, kürtajla, çocukların cinsel istismarıyla ve otizmle ilgili haberler, çeşitli hastalıklara karşı önleyici tavsiyeler veren ve hastalıkların nedenlerini ya da ne yapılması gerektiğini söyleyen haberler, gömülü anlamları açığa çıkarabilmek için eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Hem geleneksel gazeteciliğin haberleri hem de yurttaş gazeteciliğinin haberlerinin incelendiği çalışmada, risk söylemi açısından yurttaş gazeteciliğinin anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı anlaşılmıştır. Ayrıca, sağlık haberlerinde söz edilen riskin, belli davranışları yaptırmak için ya da belli ürünleri tüketmek için bir aracı olduğu görülmüştür. Sağlık haberlerinin iktidar politikasına, iktidarı eleştiren görüşlere, ataerkil düzene ya da mevcut toplumsal söyleme karşıt görüşe, milli birlik ve beraberliğe dayalı görüşlere ya da ilaç şirketlerine hizmet eder bir tutuma sahip olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Risk, Risk Söylemi, Sağlık Haberciliği, Eleştirel Söylem Analizi, Yurttaş Gazeteciliği

Abstract

Survival, safety, and risk have been the most fundamental issues throughout human history. The emergence of modern risk, as we perceive it, is parallel to the emergence of modernity. The ones that promote modernity and modern risks are the superstructures such as art, philosophy and mass media. This study

* Bu çalışma, ilk yazarın Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim dalında tamamladığı ‘Toplumsal Dönüşüm Sürecinde Risk Söylemi Bağlamında Haber Çözümlemesi’ başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., AHBV Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye, bahar.kayihan@hbv.edu.tr. Orcid ID: 0000-0001-5196-4350

*** Prof. Dr., AHBV Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye, himmet.hulur@hbv.edu.tr. Orcid ID: 0000-0002-5863-4976

examines the risk discourse in health news stories. News items about infectious and deadly diseases, abortion, children's sexual abuse, and autism, reports about preventive measures against various diseases, the reasons of diseases or news about the things that need to be done were analyzed by critical discourse analysis method. In the study, in which both the news of traditional journalism and the news of citizen journalism are analyzed, it was understood that citizen journalism did not present a meaningful difference in terms of risk discourse. In addition, the risk discourse in health-related news stories has been seen as a tool to perform certain behaviors or to consume certain products. It has been understood that the health-related news stories serve for; government policy, dissenter opinion, patriarchal structure or views against current social discourses, views based on national unity and cohesion, or an attitude that serves for pharmaceutical companies.

Keywords: Risk, Risk Discourse, Health News, Critical Discourse Analysis, Citizen Journalism

Giriş

Modern toplumda risk, önceki dönemlerde hiç olmadığı kadar önemli bir konu haline gelmiştir. Risk, önceleri hem olumlu hem de olumsuz durumları tanımlamak için kullanılırken, modern dönemde yalnızca olumsuz belirsizlikleri ifade etmek için kullanılır olmuştur (Furedi, 2001, s. 44). Luhmann (1993) önceki toplumlarda tehlikelerin daha bariz olduğunu, modern toplumlarda ise riskin daha belirgin olduğunu vurgular (s. 24). Modern toplumun gündemi tamamen insanların karşılaşılabileceği risklere odaklı hale gelmiştir. Ölümcül hastalıklar, salgınlar, küresel ısınma ve çevre felaketleri ile ilgili kaygıları nedeniyle insanlar panik yaşamaktadırlar (Furedi, 2001, s. 47-51). Luhmann'a (1993) göre teknolojinin gelişimi tüm diğer faktörlerden daha fazla oranda insanların dikkatini risklere yöneltmiştir (s. 83).

Modernlikle birlikte belirsizlik ve olumsuzluk riskin temel bileşenleri haline gelmiştir. Algıladığımız haliyle modern riskin ortaya çıkışı, modernliğin ortaya çıkışı ile paraleldir. Beck (2011), günümüzdeki risklerin ve tehditlerin Ortaçağdaki risk ve tehlikelerden ayrıldığını, risk kavramının modernleşme kavramıyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve bizzat modernleşmenin yarattığı risklerden söz edilebileceğini söyler (s. 25). Fromm (1991), ise, en popüler modern kavramlardan birinin güvenlik olduğunu belirtir. Güvenlik yaşamın temel amacı haline gelmiştir. Bunun nedeni ise, uzun yıllardır dünyayı egemenliği altına alan savaş riski ve otomatizasyon ile birlikte aşırı konfor arzusudur. Buna bağlı olarak da Batılı ülkelerde her vatandaşın işsizliğe, hastalıklara ve yaşlılığa yönelik olarak bir güvencesinin olması zorunluluk haline gelmiştir. İnsanlar, problemlerinin olmamasını, şüphelerinden arınmayı, hiçbir risk almamaları ve her zaman güvende hissetmeleri gerektiğini giderek daha fazla hissetmektedirler (s. 188-189).

Her ne kadar Beck (2002) kendi tezinin sınıflı bir toplum yapısı fikrine dayanmadığını vurgulasa da, risklerin sonuçlarının eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığını belirtir (s. 42). Lacy (2002), Beck'in farklı sınıfların riske farklı şekilde maruz kaldığı yönündeki görüşünü, Marx'ın 18. yüzyıl İngiltere'sinin fabrikalarında çalışan işçilerin sağlık riskleriyle karşı karşıya oluşunu vurgulamasına benzetir. Güvenlik, bir metaya dönüşmektedir ve bu da örneğin ne kadar fakir olursak o kadar fazla çeşitli kirlilik biçimleriyle yüzleşeceğimiz anlamına gelir (s. 54).

Neyin ne derece riskli olduğunu belirleyen ve riskleri daha eşitsiz hale getiren ise medyadaki risk söylemidir. Rwanda'da binlerce, hatta milyonlarca kişi öldüğünde bunu görmezden gelen medya, Boston'da on kişinin ölümüne neden olan bir patlamayı günlerce, haftalarca ve aylarca konuşmaya devam eder. Patlama riski Ortadoğu'da çok daha fazladır, ama Avrupa medyası sürekli olarak kendilerini tehdit eden patlama riskinden bahseder. Çeşitli korku öğeleriyle insanları söz ettiği risklerden endişe eder hale getirir. Bazı ABD medya organları Irak'ın barındırdığı kitle imha silahları nedeniyle büyük bir risk olduğunu, o nedenle Irak'a mutlaka müdahale edilmesi gerektiğini söylediğinde halkın büyük bir çoğunluğu bu riske gerçekten inanmıştır. ABD'nin dış politikası böylece meşrulaşmış ve bu örnekle medya güçlü olanın gücünü pekiştiren bir araç olduğunu gözler önüne sermiştir. O halde medyanın bahsettiği riskler kimi zaman gerçeklikle ilişkisi olmayan kurgulardan ya da güçlü olanların risk olarak değerlendirdiği politik olgulardan ibarettir. O halde, medya anlatılarının edebiyat anlatılarından çok da farklı olmadığını söylemek mümkündür. Farklı olansa, ilkinin gerçekliğin temsili zannetmemiz ve kurgu olduğunu bilmememiz, ikincisinin ise kurgu olduğunu bilmemizdir.

Tüm disiplinler riski sosyokültürel bir inşa olarak görmezler. Sosyologlar genellikle riski bir inşa olarak görme eğilimindeyken, ekonomistler riski bu şekilde görmemeye eğilimlidirler (Bullen, Fahey ve Kenway, 2006 s. 57). Bu çalışmada ise riskler birer inşa olarak, risk haberlerini sunan medya ise çeşitli odaklar (iktidar, muhalif görüşler, ataerkil yapı, muhafazakâr düzen, ilaç kartelleri, vb.) tarafından geliştirilen risk inşalarını pekiştiren bir araç olarak değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında hem geleneksel basının haberleri hem de yurttaş gazetecilerin haberleri eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem analizinden yola çıkılarak haberlerdeki risk söylemleri üzerine bir inceleme yapılmıştır. Robinson ve arkadaşlarının (2018) gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre Amerikadaki internet kullanıcılarının %80'i internette sağlık konularını aramaktadırlar (s. 925). İnternet ve yeni medya platformları yaygın kullanılır hale geldiği için, bu çalışma kapsamında yurttaş gazetecilerin haberleri de incelenmiştir. Yurttaş gazetecilerin risk ile ilgili farklı söylemler kullanıp kullanmadıkları araştırılmıştır.

Sağlık Haberciliği

Gazeteciler zaman sıkıntısı, karmaşık istatistikler, tıbbi terminoloji ve uzman görüşüne erişim zorlukları nedeniyle nitelikli sağlık haberleri üretmekte zorlanmaktadır (Schwitzer, 2008, s. 700-703). Amanda Wilson, Billie Bonevski, Alison Jones ve David Henry (2009) Avustralya basınında yayınlanan 1200 haber hikâyesini incelemiş ve sağlıkla ilgili haberlerin oldukça niteliksiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır (s. 1-4). Çoğu sağlık haberi, diyet yapmayı normal ve arzu edilebilir olarak göstermekte, çok az haber popüler kültürün dar güzellik anlayışını vurgulamaktadır (Saguy, 2010, s. 243). Ayrıca, haberlerde sağlık konuları nadiren tematik bir biçimde tanımlanmaktadır (Chavez ve Dorfman, 1996; Dorfman ve Wallack 1998; Lawrence, 2004; McManus ve Dorfman, 2005). Sağlık haberlerinin nasıl sunulduğu önemlidir, çünkü medyada yer alan sağlık konularının negatif sunumu, kitlesel şiddet, sağlık krizleri ve doğal afetler posttravmatik stres belirtilerine neden olabilmektedir (Ben-Zur, Gil ve Shamshins, 2012; Goodwin, Palgi, Hamama-Raz ve Ben-Ezra, 2013; Holman, Garfin ve Silver, 2014). Wormwood, Devlin, Lin, Barrett ve Quigley (2018), sağlık haberlerinin

akıl sağlığında sorunlara neden olabileceğini bulmuşlardır (s. 9). Sağlık çalışanları da, medyanın sağlık haberleri sunumundan her zaman memnun değildir; çünkü sağlık haberlerindeki bağlama ve toplumsal katkılara odaklanmayan bireysel odaklanma çoğunlukla problem hakkında yetersiz bir fikir sağlamaktadır (Coleman, Thorson ve Wilkins, 2011, s. 941). Araştırmalar, medyanın hastalıkları ahlaki bir problem olarak yansıttığını ve çoğunlukla hastalıkların sebebi olarak kötü bireysel tercihleri gösterdiklerini söylemektedir (Lawrence, 2004; Boero, 2007; Saguy ve Almeling, 2008; Saguy, 2010). Bu tarz bir habercilik anlayışı da sağlık problemlerini insanların sorumluluğunda olan ve değiştirmeleri mümkün olan durumlar olarak yansıtmaktadır ve hastalıklara neden olan sosyal faktörleri ve hastalık oranlarını düşürebilecek politika değişimlerini görmezden gelmektedir (Coleman, Thorson ve Wilkins, 2011, s. 943). Sağlık haberlerini inceleyen çalışmalarda ise hastalıkların sosyal nedenlerini göz önünde bulundurmaya yönelik öneriler mevcuttur.

Coleman, Thorson ve Wilkins (2011), ölüm ve yaralanmaları kaçınılmaz değil önlenebilir olarak sunan kamu sağlık modelini önerirler. Bu modele göre, fail, çevre ve hasta arasındaki etkileşim incelenerek risk faktörleri tanımlanır, ardından da kamu sağlığını tehdit eden problemlere yönelik yöntemler değerlendirilir. Örneğin, obeziteyle ilgili haberlerde kamu sağlık modelini kullanan bir gazeteci, çevrede taze meyve ve sebze satan marketleri araştırarak, bunları diğer muhitlerdeki marketlerle kıyaslayacaktır ya da alt sınıftan insanların yaşadığı yerleşim yerlerinde sağlıklı beslenme seçenekleri sunan restoranlardansa fastfood restoranlarına daha sık rastlandığını, egzersiz salonlarının çok daha az olduğunu açıklayacaktır. Böylece obezite sorunu yalnızca kişisel tercihlerle değil, sosyoekonomik sebeplerle, sağlıklı beslenmeyle ve egzersiz olanaklarıyla ilişkili olarak açıklanacak ve okuyucu obezite sorununun tembellikle ilgili olmadığını farkına vararak hastalığın sosyal sebeplerini anlayacaktır (s. 942-943).

Risk, Medya ve Söylem

Simon Cottle (1998), Beck'in risk toplumu kuramında medyanın rolüne ilişkin değerlendirmesinin yeterince gelişmemiş olduğunu söylese de Beck'in çalışması risk ve medya ilişkisini anlamak için önemlidir (s. 25). Beck (2002) küresel, çevresel ve ekonomik risklerin medya tarafından yeniden üretildiğini söyler. New York ve Washington'daki terör saldırılarının korkunç görüntüleriyle terörist gruplar, uluslarla rekabet halinde olan küresel aktörlere dönüşürler. Böylece, terör tehdidi de yeniden üretilir (s. 45). Denney'e (2005) göre, medyanın kimi zaman riskleri olduğundan daha önemsiz, kimi zaman da olduğundan daha önemli yansıttığını belirtir (s. 83). Brindle (1999) risklerin gerçekleşmesi durumunda haber değerlerinin daha fazla olduğunu ifade eder. Örneğin bir uçak kazasında pilot ya da mühendis suçluya haber bu durumun üzerine inşa edilerek aktarılır. Robinson ve arkadaşları (2018) gerçekleştirdikleri çalışmada, haberlerin %77'sinin risklerden bahsettiğini, ancak sağlık müdahalesi risklerinin kanıt olduğu durumlarda bile hikâyeye dâhil edilmediğini bulmuşlardır (s. 928).

Medyada riski inceleyen çalışmalar çeşitlidir. Toplumda risk olarak değerlendirilen konuların medyada nasıl yer aldığını inceleyen çalışmaların bir kısmı sağlıkla ilgili risklere odaklanmaktadır. Eleanor Singer ve Phyllis M. Endreny (1994), 3,828 haberden 1984 yılından 952 haber, 1960 yılından

ise 323 haberi incelemişlerdir. Risk olarak tanımlanan şeyin zaman içerisinde değiştiği sonucuna ulaşan Singer ve Endreny, 1960 yılında kürtajla ilgili haberler çoğunlukla yasal olmayan kürtajın anneye yönelik risklerini vurgularken, 1984 yılındaki haberler yasal kürtajların fetusa yönelik risklerini vurguladıklarını bulmuşlardır (s. 262-269).

Vasconcellos-Silva, Castiel ve Griep'in (2015) çalışması, aşılammama tutumu ve otizm riskini medya üzerinden incelemektedir. Johnstone (2016), alzheimer hastalığının medya temsilini ve ötenazi konusunu incelemiştir. Riski bir inşa olarak değerlendirmiştir. Raupp (2014) Almanya'da 2011 yılında salgın haline gelen koli basiline dair bir çalışma yürütmüş ve hem geleneksel medyanın hem de sosyal medyanın riski kuvvetlendirdiği sonucuna ulaşmıştır. Rousseau, Moreau, Dumas, Bost, Lefebvre ve Atlani-Duault (2015) ise, Quebec ve Fransa'da domuz gribine dair haberlere yönelik algıyı incelemişlerdir. Sağlık otoriteleri ile medya arasındaki net bilgi ve koordinasyonun önleyici davranışı sağladığını, ancak risklerin aşırı abartılmasının sağlık otoritelerinin itibarını zayıflattığı sonucuna ulaşmışlardır. Riskle ilgili haberlerdeki söylemleri inceleyen çalışmalara da literatürde rastlanmaktadır. Carter, Reyes-Foster ve Rogers (2015), ABD'de kamusal tartışmalara neden olan insan sütünün değişimi ile ilgili haberleri söylem analizi ile incelemişlerdir. Süt paylaşımına katılan kadınların incelenen haberlerde kötü ihtisas sahibi ve sorumsuz olarak temsil edildikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca ABD gibi yüksek gelire sahip ülkelerin haberlerinde söylemler yoluyla kadın bedeninin kontrol ve gözetim altına alınmaya çalışıldığını vurgulamışlardır.

Araştırmanın Bulguları: Sağlık Haberlerindeki Risk Söylemlerinin Analizi

Çalışma kapsamında, sağlıkla ilgili konularda risk söyleminin ne şekilde kullanıldığı, haberlerdeki söylemlerinin belli anlamları inşa ettiğini söyleyen Teun A. van Dijk'in (2006) eleştirel söylem analizinden yola çıkılarak incelenmiştir. van Dijk'in eleştirel söylem analizi gömülü bağlam ilişkilerini açığa çıkarmaktadır (Sheyhollisami, 2011), bu nedenle bu yöntem tercih edilmiştir.

Bu doğrultuda, haberlerin makro ve mikro yapıları analiz edilmiştir. Makro düzeyde haber başlıkları, spot, arka plan bilgisi, bağlam ve haber kaynakları incelenmiştir. van Dijk'a göre, arka plan bilgisi habere konu olan olayın toplumsal ve politik yönünü yansıtır (akt. Durna ve Kubilay, 2010, s. 68). Yine van Dijk'in (2015) da belirttiği gibi, söylemlerdeki rakamlar ve istatistikler ikna etmenin birincil araçlarıdır. Bu doğrultuda başlıklar, spot, arka plan bilgisi ve bağlam çerçevesinde ikna etme araçları sorgulanmıştır. Grup içi çıkarların vurgulanıp vurgulanmadığı, ötekileştirici bir tutumun olup olmadığı ve diğer söylemsel stratejiler incelenmiştir (s. 90). Grup çıkarlarının vurgulanması söylemde vurgulanan anlamın grup içerisinde meşrulaştırılmasına, "onlar" hakkında olumsuz şeylerin vurgulanması ideolojik söyleme, insanların kaçaklar ya da yasaları çiğneyen kişiler olarak sunulması ise suçlulaştırma stratejisine hizmet eder (van Dijk, 2015, s. 46-85).

Mikro düzeyde ise kelime seçimleri, kelimeler ve cümleler arasındaki ilişkiler ve nedensel bağlantılar incelenmiştir. van Dijk'a (2006) göre haberde hangi kelimelerin seçildiği önemlidir, çünkü kelime seçimleri ideolojik yapılanmaya işaret ederler (s. 125). Bu kapsamda, haberde hangi kelimelerin tercih edildiğine bakılmıştır. Örneğin, haberlerde "biz" ve "onlar" ikiliklerine ve bu ikiliklerin ile ideolojik bir söyleme neden olup olmadığı incelenmiştir; çünkü bu tarz ifadeler

ideolojik söylemlerdir (van Dijk, 2015, s. 60). Ayrıca, van Dijk'ın (2015) da ifade ettiği gibi, “çok akıllı olabilirler ama” şeklindeki ifadeler yadsıma ifadeleridir. “Ama”dan önceki duruma yönelik sözde bir kabulleniş, “ama”dan sonraki ifadelerde ise öncesinde belirtilen duruma yönelik bir olumsuzlama mevcuttur. “Elbette olur ama” ifadesinde sözde bir kabul etme olduğu görülmektedir. van Dijk bu tarz ifadelerin sözde kabul etmeye dayalı yadsıma ifadeleri olduğunu belirtir (s. 59). Bu nedenle, haber metinlerindeki ifadeler incelenmiş ve bu ifadelerin arkasındaki gömülü anlamlar açığa çıkarılmıştır.

Haberde söz edilen riskler, haberde söz edilen riske neden olan odak, habere göre riski engelleyen/ engelleyebilecek odak/faktör, habere göre söz konusu risk önlenmezse olacaklar, haber aktörü ve haberdeki risk söyleminin hangi odağa/ fikre hizmet ettiği bu kapsamda incelenmiştir. Ayrıca haberdeki risk söylemlerinin hangi argümanları kurduğu/ pekiştirdiği de tartışılmıştır. Nitel bir analiz yürütüldüğü için ve haber kaynaklarının ideolojik yapılanmasından yola çıkan karşılaştırmalı bir analiz hedeflenmediği için, haber seçiminde eşit haber sayısı olması önemsenmemiştir. Bunun yerine, risk söyleminin belirgin olduğu farklı örnekler seçilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle de haber kaynaklarından seçilen haber sayılarının eşitsiz bir dağılımı olmuştur.

Bu çalışma kapsamında da kitle iletişim araçlarının mevcut düzenin devamına neden olduğu ve medyanın egemen değerleri aktararak hegemonyayı yeniden ürettiği, kısacası yalnızca toplumsal üretim ilişkilerinin değil, üstyapının rolünün vurgulandığı eleştirel bir kuramsal çerçeveden yola çıkılarak haberlerdeki risk söylemlerine odaklanılmıştır.

Kürtaj, çalışma koşulları, sağlığa iyi gelebilecek gıda ve uygulama tavsiyeleri, travma haberleri, otizm, AIDS ve domuz gribi, zika virüsü ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili haberler ele alınmıştır. *Milliyet* gazetesinin internet sitesinden dört haber, *Sabah* gazetesinin internet sitesinden dört haber, *Cumhuriyet* gazetesinin internet sitesinden bir haber, *Dokuz8haber*'in internet sitesinden üç haber, *Globalvoices*'in internet sitesinden iki haber, *Onedio*'nun internet sitesinde bir haber, *140journos*'un internet sitesinden bir haber olmak üzere toplamda 16 haber riskin farklı sağlık konularında nasıl ele alındığını incelemek için seçilmiştir.

Sağlık haberlerinde bahsedilen risk genellikle çeşitli hastalıklara (Domuz gribi, AIDS, diğer bulaşıcı hastalıklar, kanser, vb.) yakalanma riskidir. Ancak bu riske neden olan odak, kimi zaman mevcut toplumsal yapının dışında davranışlar (erkeklerin evlilik dışı ilişkileri gibi), genetik faktörler, çeşitli uygulamalar (kürtaj, vb.), sendikalar, iktidar politikaları, devlet, toplum ve yargı sistemidir. Kimi zaman ise, çeşitli eylemleri yapmak ya da yapmamak riskleri engelleyebilecek bir faktör olarak sunulmaktadır (kahve içilmesi, saunaya girilmesinin kalp krizine karşı önleyici olması, vb.). Sağlık haberlerinin aktörlerinin devlet temsilcileri, uzmanlar, sendika ya da dernek temsilcileri ve nadiren sıradan insanlar ve hasta yakınları oldukları görülmüştür. Uzmanlar; sağlık bakanı, diyetisyen, öğretim üyeleri, doktorlar ya da uzmanlardır.

Bulaşıcı Hastalıklar ile İlgili Haberler

Cumhuriyet gazetesinin internet sitesinde 30 Kasım 2009 tarihinde “7 bin kişi domuz gribinden öldü” başlığı ile yayınlanan haberde, domuz gribinden ve sonuçlarından bahsedilmektedir. Sayısal veriler ile domuz gribinin ölümcül bir hastalık olduğu hem başlıkta hem de spotta vurgulanmaktadır.

Haber metninde, gribin Türkiye’de ölümlere neden olduğu ifade edilmektedir. “Ölen hasta sayısının 100’ü” geçtiği ve “ay sonunda hasta sayılarında büyük artış” yaşandığı söylenmektedir. Haberde söz edilen riskin özellikle genç popülasyonu etkileyeceği, gençlerin daha fazla “risk altında” oldukları vurgulanmaktadır. Haber metnindeki cümlelerden gençlerin bir sağlık sorunu olmamasına rağmen domuz gribinden ölebilecekleri düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Haberde söz edilen riskin önlenmesi için de bir öneri sunulmaktadır. Aşılansadan, domuz gribi riskinden koruyabilecek bir önlem olarak söz edilmektedir. “65 milyon doz aşı kişilere uygulandı. Aşıyla ilişkilendiren ölümlerin otopsipleri sonucunda, bunların hiçbirinin aşıyla ilgisinin bulunmadığı saptandı” cümleleriyle aşılansmanın ölümlere neden olmadığı, ölümlere neden olanın domuz gribi olduğu belirtilmektedir.

Gribin mutasyona uğrama ihtimalinden bahsedilmesi, söz konusu riski daha ürkütücü hale getirmektedir. “Mutasyon olduğunda klinik seviye daha da ağırlaşabilir” cümlesi, domuz gribinin haber yayınlandığı tarihteki halinden daha kötü sonuçlar yaratabileceğini düşündürmektedir. Haberde, domuz gribinden bahsedilirken sayısal veriler sunulması, uzman görüşünün haberde yer alması gibi faktörler söz edilen riski daha önemli hale getirmektedir.

Haberde risk, “büyük artış”, “hızlı artış”, “pandemik”, “dikkat çekici boyutlara ulaştı”, “artış”, gibi kelime ve ifadelerin kullanılması ile ve ölenlerin sayılarının verilmesi ile endişe verici bir şekilde sunulmaktadır. Ancak domuz gribinin gerçekten büyük bir risk olup olmadığı sonraki yıllarda tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Aşılansanın da zararlı olduğu yönünde pek çok görüş dile getirilmiştir. Bu görüşü savunan F. William Engdahl’a (2009) göre, 2009 yılında domuz gribi salgını ilan edilmesine karşın, hastalığın belirtileri aslında çok hafiftir ve belirti gösterenlerin büyük çoğunluğu da kısa süre içerisinde iyileşmektedir. Salgın ilanı ile sağlıklı bireylere zarar verebilecek bir aşılama kampanyası yaratılmıştır. Ayrıca bazı ilaç kartelleri domuz gribi vakaları bildirilmeden önce aşı için patent almışlar ve Novavax gibi zarar etmekte olan bazı ilaç üreticileri de domuz gribi aşısı geliştirmek için vakit kaybetmemişlerdir (s. 6-18). Engdahl’ın görüşleri, basın organlarının kimi hastalık risklerinin büyüklüğünden söz ederken, aslında insanları aşı olmaya yönlendirerek ilaç kartellerinin kar sağlansasına yardımcı olan birer araç haline gelebildiklerini düşündürmektedir. Haberdeki risk söyleminin şu argümanları geliştirdiği/pekiştirdiği söylenebilir: Domuz gribi ölümlere neden olan önemli bir risktir; domuz gribi riskini önlemek için aşı yaptırmak gereklidir; domuz gribi aşısının bir zararı yoktur.

Onedio’nun internet sitesinde 23 Nisan 2016’da yayınlanan “Zika Virüsünde Tehdit Büyük: 2.2 Milyar Kişi Risk Altında” başlıklı haberde Zika virüsünden, yayılımından ve sonuçlarından bahsedilmektedir. “Tehdit” kelimesinin iki kez kullanıldığı spotta “risk”, “sanılandan çok daha büyük” gibi ifadelerin kullanılması ve “2.2 milyar kişinin tehdit altında” olduğunun söylenmesi konuyu endişe verici hale getirmektedir. Spotta özellikle hamile kadınların ve bebeklerinin risk altında olduğu anlaşılmaktadır. Haber metninde virüsü “Aedes sivrisineklerinin taşıdığı” ve “Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından küresel acil durum ilan edildiği” belirtilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün küresel acil durum ilan etmiş olması da endişe vurgusunu artırmaktadır.

Habere göre, Zika virüsünün yaratabileceği olumsuz sonuçlar “bebeklerin beyin gelişiminin etkilenmesi” ve “bebeklerin kafa deformasyonu”dur. Bunların dışında ne gibi sonuçları olduğundan

ya da yetişkin sağlıklı insanları nasıl etkileyebileceğinden bahsedilmemektedir. Ayrıca haberde, zika virüsünün yalnızca sinekler yoluyla değil “cinsel ilişki yoluyla da bulaşabileceği” belirtilmektedir. Belirsizliğin vurgulandığı ifadeler haberdeki risk söylemini güçlendirmektedir. “Zika virüsünün tehdit yarattığı alanları belirlemek sanılandan daha güç”, “Asya ve Afrika’da belirsizlik” gibi ifadeler, Zika virüsünün pek çok kişi için “risk” olduğunu düşündürmektedir. Güney Amerika ülkelerinin virüsün en etkin olduğu yerler olduğunun, “hem Afrika’da hem de Asya’da virüsün geniş alanlara yayılabileceğinin” belirtilmesi, virüsün pek çok kıtada etkili herkesi etkileyebilecek bir risk olduğu algısı ortaya çıkmaktadır.

Haberde, sıcak hava ve kalabalık insan nüfusunun da virüsün sivrisineğin bünyesinde kalabileceği ortamlar olduğu, dolayısıyla bu ortamların virüsü kapmak için riskli olduğu Oxford Üniversitesi öğretim görevlisi Dr. Oliver Brady’den aktarılmaktadır. Bu değerlendirmenin dışındaki cümleler ise turnak içerisinde sunulmayan ve kaynağı belli olmayan değerlendirmelerdir. Asya ve Afrika’nın virüs için elverişli ortamlar olmasına rağmen, bu kıtalarda virüse rastlanmamasının ise “yanlış tanı olasılığı” ile ilişkilendirilmesi ve “Zika virüsüne yakalanan kişilere sıtma ya da deng humması teşhislerinin konulmuş olabileceği”nin söylenmesi, virüsün teşhisinin çok da kolay olmadığı fikrini pekiştirmektedir. Haberde son olarak ise “Avrupa kıtasının virüsten etkilenmediği” söylenmektedir. Avrupada yaşayan insanların virüsü kapma ihtimalinin fazla olmadığı fikri ancak bu son cümle okunduğunda anlaşılabilir. Haberdeki risk söylemi şu argümanları kurmaktadır/pekiştirmektedir: 2.2 milyar kişinin Zika Virüsüne yakalanma riski vardır. Zika virüsü Aedes sivrisinekleri ve bu virüsü taşıyanlar ile cinsel ilişkiye girilmesi durumunda bulaşabilir. Zika Virüsü, Güney Amerika, Asya ve Afrika’da var olabilme özelliklerine sahiptir. Zika virüsünün hamile kadınlara bulaşması halinde, bebeklerde beyin gelişimi etkilenebilir ve kafa deformasyonları olabilir. Haberde, Zika virüsünü engelleyebilecek bir aşı ya da ilaçtan bahsedilmemektedir.

Elderidge (1999), AIDS hastalığının medya tarafından paniğe yol açacak şekilde abartılı bir şekilde sunulduğunu ve hastalığın bir LGBT vebasıymış gibi temsil edildiğini söyler. Örneğin, *The Daily Star* gazetesinin 1988 yılında uzmanların AIDS ile enfekte olmuş kişilere yönelik ada kolonileri oluşturulmasını önerdikleri hakkında yayınladığı haberin paniğe yol açtığını belirtir. *Globalvoices*’ın internet sitesinde 19 Aralık 2017’de yayınlanan “Brezilyalı Doktor Bilimin İlerlediğini, Ama HIV’e Karşı Olan Damgalamanın Devam Ettiğini Söylüyor” başlıklı haber ise, toplumda hâkim olan görüşün aksine, AIDS hastalığına sahip kimselerin aslında “yüksek risk” grubuna dâhil olmadıkları belirtilmektedir. Bu haber, risk söylemini örneklendirmek için değil, toplumda hâkim olan risk söylemine karşıt medya söylemini örneklendirmek için seçilmiştir. Haber başlığında insanların AIDS hastası insanları “damgaladıkları”, yani dışladıkları, ötekileştirdikleri belirtilmektedir. Bilimin gelişmesine rağmen, insanların bilinçlenmedikleri ifade edilmektedir.

Brezilyalı halk sağlığı doktoru ve eylemci Carué Contreiras’un açıklamalarının yer aldığı haberde istatistiksel verilerin sunulması ve uzman görüşü haberdeki risk söylemini pekiştirmeye yardımcı olmaktadır. Haber, bir doktorun AIDS/HIV ile ilgili toplumda hâkim olan risk söylemine karşıt söylemini okuyucuya aktarmaktadır. Habere göre asıl risk AIDS/HIV hastası kişilerin toplum için oluşturacağı riskler değil, AIDS/HIV hastası kişilerin karşılaşacağı risklerdir. Bu riskler ise “bireyin yaşadığı bağlam”, “kişi haklarının ihlali”, “güç dengesizliği” ve hastaların “hizmete erişim”leridir.

Kürtaj ve Çocukların Cinsel İstismarı ile İlgili Haberler

Milliyet gazetesinin internet sitesinde 26 Aralık 2012’de yayınlanan “İşte hükümetin yeni kürtaj politikası” başlıklı haber, Sağlık Bakanlığının kürtajla ilgili yaptığı yeni düzenlemeyle ilgilidir. Haberde söz edilen risk, kürtaj sırasında annenin sağlığına yönelik oluşabilecek riskler ya da hayati risktir. Bu risklerin önlenmesi kürtajın olmamasıyla mümkün olabilecektir. Kürtajın olmaması da iktidarın çok çocuk politikasıyla örtüşmektedir. Risk söylemi hem gerçekten olması muhtemel bir riskten bahsetmekte, hem de bu güçlü risk söylemiyle iktidarın politikasını meşrulaştırmaktadır. Bu durum, haberin ikinci alt başlığı olan “çok çocuğu destekliyoruz” mesajına da yansımaktadır.

Kürtajla ilgili bu haberin mikro yapısı incelendiğinde ise haberin dönemin Sağlık Bakanı Recep Akdağ’ın ifadelerinden oluştuğu, en çok kullanılan kelimenin “Akdağ” olduğu ve haberin “açıkladı”, “söyledi”, “konuştu” gibi yüklemlemlerle kurulduğu görülmektedir. Dolayısıyla denilebilir ki, haber bir konuya ilişkin değil bir kişinin düşüncelerinin aktarımına ilişkindir ve risk söylemi de yine haber kaynağının ifadelerinde kullanılmakta, haberde de tırnak içerisinde aktarılmaktadır. Ancak haberde tırnak içerisinde verilmeyen ifadeler de Akdağ’ın savduklarıyla örtüşmektedir. İlk alt başlık olan “kürtaj doğum kontrol yöntemi değildir” ifadesi bu şekilde tırnak içinde verilmeyen, haberin sunduğu mesajlardandır. Haberde rakam ve istatistik kullanımı ise yoktur.

Globalvoices’ın internet sitesinde 23 Mayıs 2015’te yayınlanan “Uruguay’da 11 Yaşındaki Hamile Kız Kürtajı Reddediyor” başlıklı haberde Uruguay’da 11 yaşındaki hamile bir kız çocuğunun kürtajı reddettiğinden bahsedilmektedir. Alt başlıkların ya da spotun olmadığı haberde hamile kızın “zihinsel engelli” olduğunun vurgulanması kızın bu kararı vermesinin bir nedeni olarak sunulmaktadır. Haberde “teşvik etti”, “hükümetin yanıtı onların lehine olmadı” gibi ifadelerin kullanılması, haberin kızın kürtaj olması gerektiği fikrini doğru bulduğunu göstermektedir. “Teşvik etmek” olumlu bir durum hakkında kullanılır. Çocuğun kürtaj olması doğru bulunmuyor olsaydı, “teşvik etti” ifadesi yerine “yönlendirdi” gibi bir ifade tercih edilebilirdi. “Şu an hamileliğin ilk 12 haftasında kürtajın yasal olduğu Uruguay’da 11 yaşındaki kızın kürtajı reddetmesi ülkeyi şaşırttı” cümlesinde de kızın kürtaj olmaması “şaşırtıcı” bir durum olarak ifade edilmektedir.

INAU Müdürü Monica Silva’nın “Çocuğun ya da bebeğin hayati riski olmadığından dolayı onu kürtaja zorlayamayız” şeklindeki açıklaması da haberde yer almaktadır. Kürtaj ile ilgili olarak bahsedilen risk, annenin ya da çocuğun hayati riskidir. Erken yaşta hamile kalmanın zihinsel engelli bir çocuğa psikolojik etkisi, ya da dünyaya gelecek çocuğun hayatta kalabilme koşullarından ise bahsedilmemektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen *Milliyet* gazetesinin internet sitesinde yayınlanan haberde ise çocuk hamileliklerin topluma ve çocuğa zararından bahsedilmektedir. Her iki haberde de bir çocuğun çocuk dünyaya getirmemesi gerektiği yönünde bir bakış açısı mevcut olduğu halde, *Globalvoices*’ta yayınlanan bu haberde çocuğun ya da annenin hayati riski olduğunda kürtajın zorunlu olması gerektiğinden bahsedilmektedir. Oysa *Milliyet*’te yayınlanan haberde çocuk hamileliklerinde evliliğe izin veren sistemin riskinden bahsedilmektedir. Bir haberde kürtajın zorunlu olması gereken durum olarak anne ya da çocuğun hayati riskinden bahsedilirken, diğer haberde çocukların hamile kalmasından ve bu çocukların evliliklerine izin verilmesinden risk olarak bahsedilmektedir. Yani *Globalvoices*’ın haberinde çocuğun kararına yönelik bir kabul varken,

Milliyet'te yayınlanan haberde çocuğun kararına yönelik, hatta çocuğun ailesinin kararına yönelik bir kabul yoktur. Haberdeki risk söyleminin ise şu argümanı pekiştirdiği/desteklediği söylenebilir: Annenin ve çocuğun hayatı riski olması durumunda kürtaj zorunlu olmalıdır.

Globalvoices'ta yayınlanan haberde daha önce yine bir çocuk hamileliğinin bir habere konu edildiğinden şöyle bahsedilmektedir: “İddiaya göre üvey babası tarafından tecavüze uğrayan fakat ülkenin yasal sınırlamalarından dolayı kürtaj yapamayan Paraguaylı 10 yaşındaki kız hakkında yakın zamanda yazmıştık.” Bu haberde ise kürtaj olmak istediği halde yasal kısıtlamalar nedeniyle kürtaj olamayan bir kız çocuğundan bahsedilmektedir.

Dokuz8haber'de 4 Şubat 2018 tarihinde “Yılmaz: Devlet gebe çocuklar olayında dolaylı ortak” başlığı ile yayınlanan haberde Gündem Çocuk Derneği'nin kurucularından Mehmet Onur Yılmaz'ın çocukların cinsel istismarı hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Mehmet Onur Yılmaz'ın gebe çocuklar ilgili düşünceleri hem başlığa hem de spota taşınmıştır. Hem başlıkta, hem spotta, hem de alt başlıklarda cinsel istismar ile devletin ilişkilendirildiği görülmektedir. Haberin alt başlıkları ile çocukların cinsel istismarının yeni bir durum olmadığı, devletin bu istismara göz yumduğu, çocukların satıldığı ve çocukların cinsel birer meta olarak görülmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu haberde “risk”, “tehdit”, “belirsizlik” gibi kelimeler kullanılmamıştır. Ancak risk söyleminin mutlaka bu kelimeleri içermesi gerekmez. Haberde çocukların erken yaşta gebe kalmaları, önlenmesi gereken bir risk olarak anlatılmaktadır. “Kriz” kelimesinin de haberde kullanıldığı görülmektedir. Haberde “kriz” olarak bahsedilen konu “Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 2017 yılında 5 ayda yaşları 18'in altında 39'u Suriyeli 115 çocuğun hamile olduğunun saptanması"dır. Bu durum ile ilgili şöyle bir ifade de haberde yer almaktadır: “...durumun polise bildirilmemesine ilişkin soruşturma süreci devam ederken...” Bu ifade ile hamile çocukların polise bildirilmemiş olması eleştirilmektedir ve hastane yönetimi suçlanmaktadır; çünkü bu durumu polise bildirmesi gereken hasta yetkilileridir. Ayrıca haber metninde, bu tür konuların konuşulamaz hale geldiği, bunun nedeninin de Türkiye'nin muhafazakârlaşması olduğu da Mehmet Onur Yılmaz'ın ifadeleriyle söylenmektedir. Ancak Kanuni Sultan Süleyman Eğitim ve Araştırma Hastanesindeki gibi bir “kriz” çıktığı zaman bu gibi konuların konuşulabilir hale geldiği belirtilmektedir. Toplumun “çocuğun cinsel bir nesne olarak arzulanabilir ve hamile bırakılabilir olduğunu kabul” ettiği de haberde dile getirilmektedir. Ayrıca “Toplumun zaten kanıksadığı, bildiği, meşrulaştırdığı bir sorun bu kez bir Sosyal Hizmet Uzmanı ve gazetecinin çabasıyla toplu halde görünür kılındı” denilmektedir. Bu cümle ile toplumun bu sorunu meşrulaştırdığı şeklindeki görüş açıkça ifade edilmektedir.

Haber söylemi şu argümanları inşa etmektedir/desteklemektedir: 18 yaş altı çocukların hamile kalması yanlıştır; çocukların hamile kalmasına göz yumulması, hamile çocukların bildirilmemesi yanlıştır; 18 yaş altı evliliklere hiç bir koşulda izin verilmemelidir; erken yaşta evlilik çocuğun cinsel istismarına yol açar. Çocukların hamile kalmasından devlet de sorumludur. Cümlelerde sıklıkla “devlet” kelimesiyle birlikte “cinsel istismar” kelimesinin kullanıldığı, “kriz” kelimesi ile birlikte “cinsel istismar” ifadesinin kullanıldığı, “toplum” kelimesi ile “yeni değil”, “yepyeni bir şey görmüş gibi”, “kanıksamak”, “meşrulaştırmak” gibi kelimeler ile birlikte kullanıldığı, toplumda çocukların gebeliğinin yeni bir durum olmadığı vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca haberde tercih edilen

yüklemlerin ise “dedi”, “değerlendirdi”, “belirtti”, “söyledi”, “konuşmasını şöyle bitirdi” oldukları görülmektedir. Haber kaynağının yalnızca Mehmet Onur Yılmaz olan haberin söylemi de onun ifadeleri ile kurulmaktadır.

Çeşitli Hastalıklara Karşı Önleyici Tavsiyeler Veren, Çeşitli Hastalıkların Nedenlerini ya da Ne Yapılması Gerektiğini Söyleyen Haberler

Milliyet gazetesinin internet sitesinde yayınlanan “Kansere karşı Türk kahvesi” başlıklı haberde, Türk kahvesinin faydalarından bahsedilmektedir. Haberde sayısal ve istatistiksel veriler de kullanılmaktadır. Ayrıca her gün 2-3 fincan Türk kahvesi içilmesinin kanser riskini yüzde 13 oranında azalttığı, Türk kahvesinin düzenli olarak içilmesinin kolon kanseri riskini de yüzde 25 oranında azalttığı belirtilmiştir. Bu veriler bir diyetisyenin ifadeleridir ve hangi araştırmaların sonuçları olduğu belirtilmemektedir.

Pek çok yiyecek ve içeceğin hem yararları hem de zararları hakkında çok fazla haber yapılmaktadır. Son dönemde sağlıklı beslenme popüler hale gelmiş konulardandır. İnsanlar sağlıklı beslenmeye yönelerek ömürlerini uzatmak ve sağlıklı birer ömür sürebilmek arzusundadır. Ancak haberlerde ve diğer medya yayınlarında aynı ürün hakkında kimi zaman olumlu kimi zaman ise olumsuz haberler yapılabilmektedir. Bunun da dışında bir ürünün hem bazı faydalarının hem de bazı zararlarının olması olasıdır. Ancak haberlerde genellikle bunlardan biri üzerine odaklanılırken, diğeri yok sayılmaktadır. Ayrıca bazı ürünler bazı insanlar için faydalı olabileceği gibi, bazı insanlar için de zararlı olabilirler. Örneğin, bu haberde türk kahvesinin faydalarından bahsedilmektedir, kanser riskine karşı önleyici olduğu söylenmektedir. “Risk” vurgusuyla, türk kahvesi içilmemesinin zararlı/riskli bir durum olabileceği ifade edilmiştir. Türk kahvesi içmeyen insanın kansere yakalanma riski içene göre daha fazla olacağından, türk kahvesi içmeyen zarardadır. *Sözcü* gazetesinin internet sitesinde 12 Nisan 2017’de yayınlanan “Fazla kahve kalp ritmini bozuyor” başlıklı haberde ise, bir uzman doktorun şu ifadesine yer verilmiştir: “Ritim bozukluğu olan insanlarda kalp istemsiz olarak hızlı çalışıyor. Dolayısıyla bu kişiler de çay ya da kahvenin fazla tüketilmesi sonucu hastalarda çarpıntı şikâyetleri artıyor”. *Milliyet*’teki haberde kahve içmenin yararlarından bahsederken fazla kahve içmenin zararlarından bahsedilmemesi, *Sözcü*’de ise fazla kahve içmenin zararından bahsederken fazla olmayan miktarda kahve içmenin yararından bahsedilmemesi haber metninin oluşturulmasında söylemsel öncelikler olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı konudaki haberler çeşitlendirilebilir; ancak bu iki örnekten de görülmektedir ki, bir ürünün tüketilmesinin mi yoksa tüketilmemesinin mi faydalı olduğu ve kime göre faydalı olduğu konusu oldukça belirsizdir.

Denney (2005), *The Daily Mail* gazetesinde 2002 yılında yayınlanan bir haberde cipslerin kansere neden olduğu ile ilgili bir haber yayınlandığını ve bir “kansere uyarısı”nın yapıldığını, ancak aslında gerçek risklerin muhtemelen ve zaman içerisinde fazla tüketim nedeniyle oluşabileceğini belirtmektedir (s. 90). O halde, belli ürünleri tüketmenin ya da tüketmemenin hastalıklara yol açabileceğine yönelik haberlerin ne denli gerçeği yansıttıkları şüphelidir.

Sabah gazetesinde 3 Mayıs 2018’de yayınlanan ‘Aşı yaptırmayana suç duyurusunda bulunurum’ başlıklı haber, hekimlerin çocuklara aşı yapılmasının reddedilmesine yönelik olarak eleştirileri

ile ilgilidir. Bir doktorun çocuğuna aşı yapılmasını reddeden aileler ile ilgili “suç duyurusunda bulunurum” ifadesi başlığa taşınmıştır. Başlıkta çocuğa aşı yaptırmamanın, kişisel bir karar değil, suç teşkil edecek bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Haberin alt başlığı ise şöyledir: “Aşı reddi 23 bine ulaştı”. Bu alt başlık ile çocuklarına aşı yapılmasını reddedenlere yönelik sayısal bilgi sunulmaktadır. Hekimlerin aşı reddine isyan ediyor olduğunun söylenmesi ve aşı reddine yönelik suç duyurusundan bahsedilmesi, aşı reddinin yanlış olduğu yönündeki görüşü sert bir şekilde vurgulamaktadır. Haberin başlığında, alt başlığında ve spotunda risk ifadeleri olmadığı halde, aşı yapılmamasına yönelik endişelerin aşı yapılmama riskini yansıttığı söylenebilir. Haber metnindeki cümleler ile aşı yapılmaması risk olarak tanımlanmıştır ve risk altındaki kişilerin aşılınmama nedeniyle daha da risk altında oldukları belirtilmektedir. Haberde risk söylemi ile şu argümanlar inşa edilmekte/pekiştirilmektedir: Çocuklara gerekli aşılar yaptırılmalıdır. Çocuklara aşı yaptırmayı reddeden aileler suç işlemektedir.

Oldukça yayılmış olan bazı hastalıkların aşılama ile ortadan kalktığı düşünüldüğünde, aşılamanın ne kadar önemli bir konu olduğu görülmektedir. Örneğin, 20. yüzyılda milyonlarca insanın ölümüne neden olan ve tedavisi olmayan bulaşıcı çiçek hastalığı, aşılama ile tüm dünyada 1977 yılında bitirilmiştir (Özkaya, 2016). Aşılamanın bulaşıcı hastalıkları önlemede etkili olduğu düşünüldüğünde, medyada aşılama ile ilgili haberlere yer verilmesinin faydalı olabileceği düşünülebilir olsa da, aşı yaptırap hayatını kaybeden çocuğa ilişkin bir haber (“Aşı ölüm getirdi”, 2014), ya da aşılama ile ilgili yeterli uzman görüşüne başvurmayan haberler söz konusu riskleri aktarmada yetersiz kalabilirler. Ayrıca, aşılamanın aşı yapmanın faydaları ile ilgili haberlerin ne kadar gerçeği yansıttığı da tartışmalıdır. Örneğin domuz gribine yönelik aşılamanın gerekli olup olmadığı oldukça tartışmalı bir konudur. Domuz gribi aşısının yararından çok pek çok zararının da olması mümkündür. Örneğin; Nalbantoğlu, Benbir, Karadeniz, Altıntaş ve Oğuz (2014) domuz gribi aşısını takiben Narkolepsi-Katapleksi sendromu olgularının meydana geldiğini belirtmektedir (s. 283). Ancak domuz gribi ile ilgili birçok haberde, domuz gribine yönelik oldukça büyük bir endişe yaratılmıştır ve bu çalışma kapsamında incelenen *Cumhuriyet* gazetesinin internet sitesinde yayınlanan haberde olduğu gibi virüs riskini önleyebilecek bir faktör olarak aşılama bahsedilmiştir (“7 bin kişi”, 2009). Haberde görüşlerine başvuru alanlar 5. Ulusal Aile Hekimliği Kongresi kapsamında bir araya gelen hekimlerdir. Haber aktörleri doktorlardır ve haber doktorların açıklamalarından oluşmaktadır. Aşı yaptırmamanın son derece kötü bir şey olduğu vurgusu haberde hâkimdir. Hastalıklar ile birlikte “ölümcül” ifadesi, aşı yaptırmama ile birlikte ise “tedirginlik”, “suç” ve “tehlike” kelimeleri aynı cümle içerisinde kullanılmaktadır.

Sabah gazetesinin internet sitesinde 7 Mayıs 2012’de “Sauna kalp krizi riskini azaltıyor” başlığı ile yayınlanan haber, saunanın kalp krizi riskini azalttığı ile ilgilidir. Haber başlığı da, haber spotu da konuyu yansıtmaktadır. Sayısal veriler haber metninde risk söylemi ile birlikte kullanılmaktadır. Haber, Finlandiya’da gerçekleştirilen bir araştırmaya dayanmaktadır. Araştırma 53 ile 74 yaş aralığındaki kişileri kapsamaktadır. Ancak bu kişilerin herhangi bir sağlık sorunları olup olmadığı, cinsiyetleri, saunada ne kadar zaman geçirdikleri haberde belirtilmemektedir. Ayrıca, saunanın kalp krizi riskini düşürdüğü, ancak başka sağlık sorunlarının oluşma riskini düşürüp düşürmediği

de belirtilmemektedir. Habere göre yaşlıların sauna kullanmadan önce doktorlarına danışmaları gerektiğini söyleyen ise ABD’li bir Kardiyolog olan Dr. Philip Gorelick’tir.

Saunanın kalbe yararlı değil, tam tersine zararlı olduğu hakkında haberlere de rastlanmaktadır. Örneğin, 2007 yılında *Hürriyet* gazetesinin internet sitesinde yayınlanan bir habere göre “kalp damarlarında problem olan, kapak ve tansiyon problemi bulunan hastalar için sauna, hamam ve kaplıcaların uygun yerler” değildir (“Hamam sefası kalbe”, 2007). Dolayısıyla, saunaya girmenin nasıl haberleştirildiği önem kazanmaktadır. Saunanın kalp sağlığına etkisine yönelik risklerin haberleştirilmesinde ideolojik bir nedensellik ya da mevcut bir politikayı meşrulaştırmaya hizmet eden bir inşa olmadığı halde, bu ve benzeri haberlerdeki risk söyleminin okuyucuya bir fikri ikna etmeye aracı olacağı söylenebilir. Bu nedenle, sağlıkla ilgili haberlerde de risk söyleminin nasıl kullanıldığı önemlidir.

Sabah gazetesinin internet sitesinde 26 Mart 2018’de yayınlanan “Kan gruplarına göre hastalık riskleri araştırması yayınlandı” başlıklı haber, farklı kan gruplarının hastalıklara yakalanma açısından farklı riskler taşıdığı ile ilgilidir. Haberin başlığı da bu içeriği yansıtmaktadır. Haberin spotunda hastalıklara yakalanma riski ile kan grupları arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Haberde risk söylemi ile şu argümanlar inşa edilmekte/pekişmektedir: 0 kan grubuna sahip kişilerin kansere yakalanma riski daha düşüktür; A, AB ve B kan grubuna sahip kişilerin kansere yakalanma riskleri daha fazladır. Haberde kanser açısından beslenme ve spor alışkanlığı gibi diğer bazı faktörlerin belirleyici olduğu vurgulansa da kan grupları ve kanser arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Haberde sayısal verilerden de faydalanılmaktadır. Araştırmanın 55 bin kişi üzerinde gerçekleştirildiğinin belirtilmesi ve farklı kan gruplarının hastalıklara yakalanma yüzdelerinin aktarılması araştırmayı daha önemli hale getirmektedir. “Olmuyor”, “bulunuyor”, “tercih ediyor”, “sıralanıyor” gibi fiillerin kullanılması, bu cümlelerde söz edilen durumun sürekliliğini vurgulamaktadır. “Kan gruplarına göre hastalık riskleri araştırması yayınlandı” başlığının haberde sürekli tekrar edilmesi ve “risk” kelimesinin haberde toplam 27 kez kullanılması A, AB, B kan gruplarının kansere yakalanma riskinin daha fazla olduğu algısını pekiştirmektedir.

Kan gruplarıyla kanser arasındaki bağlantı hakkında enformasyon araştırıldığında, habere kaynaklık eden Etemadi ve arkadaşlarının (2015) bir makalesine ulaşılmaktadır. Makalede kan grupları, kanser ve ölüm arasındaki bağlantı araştırılmıştır.¹ *Sabah* gazetesinde “Kan gruplarına göre hastalık riskleri araştırması yayınlandı” başlığıyla verilen haberin de bu araştırmaya dayalı olarak hazırlanıp hazırlanmadığı ise belirsizdir, çünkü haberde sunulan veriler bu araştırmayla farklılıklar göstermektedir. Haberin hangi yıl yapılan hangi araştırmaya dayalı olarak yapıldığının belirtilmemesi de bu belirsizliğe neden olmaktadır.

Livescience.com internet sitesinde 14 Ocak 2015’te yayınlanan başka bir haberde de Arash Etemadi ve arkadaşlarının yürüttüğü bu araştırmaya dayalı olarak kan gruplarıyla hastalıklar arasındaki ilişkiden söz edilmektedir. Haberde, araştırmanın yaklaşık 50 bin kişi üzerinde gerçekleştirildiği, orta

1 40-70 yaş aralığında 50,045 kişinin katıldığı bu araştırmada, kan gruplarının kanser ölümleriyle ilişkilendirilemeyeceği, ancak A, B ve tüm 0 olmayan kan gruplarının mide kanserine yakalanma riskinin daha fazla olduğu ve 0 olmayan kan gruplarında kardiyovasküler, yani kalp ve damar hastalıklarına bağlı ölümlerin daha fazla olduğu belirtilmiştir.

yaşlı ve yaşlı kişiler üzerinde gerçekleştirildiği ve araştırmanın Kuzeydoğu İranda gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bu haberde kan grubu A, AB ve B olanların kalp hastalıklarına yakalanma riskinin daha fazla olduğu ve belli kanserlere yakalanma risklerinin de 0 kan grubuna sahip kişilere kıyasla daha fazla olabileceği belirtilmektedir. Hem livescience.com, hem de Sabah gazetesinin internet sitesinde yayımlanan haberlerin Etemadi ve arkadaşlarının aynı araştırma makalesine dayandığı izlenimi oluşsa da, iki websitesinde söz konusu araştırmanın farklı haberleştirildiği görülmektedir. Livescience.com'da yayımlanan haberin, Sabah gazetesinde yayımlanan haberin aksine Etemadi ve arkadaşlarının (2015) araştırma sonuçlarını değiştirmeksizin sunduğu görülmektedir.

Dokuz8haber'de 2 Nisan 2018'de yayınlanan "2 Nisan Dünya Otizm Farkındalık Günü: Otizm için artık farkındalık yetmiyor, eylem şart" başlıklı haber otizm hastalığı ile ilgilidir. Haber metninde "Otizm Eylem Planı (OEP) uygulanmadığı için, özellikle eğitim sürecine katılamayan otizmlilerle çocuklar ile aileleri yaşlanan yetişkin otizmliler için ailelerinin gelecek kaygısı"nın giderek arttığı söylenmektedir. Ailelerin gelecek kaygısının arttığı yönündeki enformasyonun ise kaynağı belirtilmemiştir. Haber kapsamında yapılan değerlendirmelerin habercinin kendi değerlendirmeleri olduğu anlaşılmaktadır. Haberde sayısal ve istatistiksel verilerden de faydalanılmaktadır. Örneğin haberde erkek çocukların, kız çocuklara kıyasla otizme yakalanma riskinin daha fazla olduğu anlatılmaktadır. "Türkiye'de otizm gerçeği: belirsizlik!" başlığı altında "ülkemizde otizm alanında çalışan farklı STKların ısrarlı taleplerine rağmen, devlet nezdinde yıllardır net bir sayım yapılmaması nedeniyle, otizmlilerle çocuk ve birey sayısı halen bilinmiyor" denilmektedir. Bu söylem uygulamaya/uygulayıcılara yönelik bir eleştiri içermektedir. Haberde bir otizmlilerle çocuğun annesinin görüşlerine de yer verilmektedir. Haberdeki risk söylemi şu argümanları pekiştirmektedir/desteklemektedir: Otizm riski giderek artmaktadır. Erken tanı ve tedavi otizmde çok önemlidir. Otizm Eylem Planı halen uygulamaya girmemiştir. Devlet politikaları otizm konusunda yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de otizm konusunda yetersizlikler/belirsizlikler vardır.

140journos'un internet sitesinde 31 Ağustos 2017'de "140journos WhatsApp Tartışma Grubu: İş Kazaları ve İşçi Ölümleri" başlığı ile yayınlanan haber, 140journos'un WhatsApp uygulaması üzerinden iş kazaları ve işçi ölümleri hakkında gerçekleştirdiği tartışmadan derlenen yorumlardan oluşmaktadır. Kimisi işverenlerin "işin özelliklerine uygun çalışma ortamı yaratmak yerine, daha fazla kâr uğruna çalışma koşullarını zorladığını", kimisi işçilerin kendilerinin güvenliklerini hiçe saydıklarını, kimisi ise "yüksek riskli alanlar"da işçi çalıştırılması yerine teknoloji kullanılması gerektiğini, bir başkası ise kurumsallaşmanın işçi güvenliğini sağlayabileceği fikrini aktarmaktadır. Kısacası haberde söz edilen riskin nasıl önenebileceği hakkında farklı görüşlere yer verilmektedir. Haberdeki risk söylemi şu argümanı desteklemektedir: İşçilerin hastalanma, yaralanma ve ölüm riskleri vardır. Söz edilen bu riske neden olan faktör hakkında farklı görüşlerin sunulması, haberin girişinde yer alan kapitalist sistemi eleştiren ideolojik görüşten farklı görüşlerin de temsil edilmesini sağlamıştır. Örneğin kapitalist sistemi eleştiren görüşün, söz konusu risklerin önlenmesi için çare olarak görmeyeceği teknolojikleşme ve büyük kurumsal şirketler işçi ölümlerinin önlenmesi için çare olarak sunulmaktadır.

Farklı Konuları Pekiştiren Sağlık Haberleri

Milliyet gazetesinin internet sitesinde 6 Nisan 2017’de “Kadın travmaya daha dayanıklı” başlığı ile yayınlanan haberde, bir öğretim üyesinin yürüttükleri Kadını Destekleme Projesi (KADEP) hakkında verdiği enfomasyona yer verilmiştir. Haberde başlık olarak “Kadın travmaya daha dayanıklı” ifadesi turnak içinde verilmeksizin kullanıldığı halde, bu ifade Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Arıcı Özcan’ın açıklamalarında yer almaktadır. Haberin alt başlıklarında da Özcan’ın açıklamalarının kullanıldığı görülmektedir.

Metnin içinde ise, riskle ilgili Neslihan Arıcı Özcan’ın ifadelerine yer verilmiştir. Kaygı, riskli bir durum olarak ifade edilmiş; çaba, merak, gelenek ve ritüeller ve mücadele ise tersine koruyucu faktörler olarak tanımlanmıştır. Haberde söz edilen risk ve riskten koruyucu bu unsurlar, bir uzmanın görüşüne dayalı olarak sunulmuştur. Bu haberde riskli durumların farklı cinsiyetleri farklı etkilediği vurgusu mevcuttur. Risk söylemi ile, kadınlar mücadele etmeye teşvik edilmekte, bu şekilde hem kendilerinin hem de toplumun daha güvende olacağı vurgusu hâkimdir. Her ne kadar haberin ana teması, kadınların desteklenmesi olsa da, 15 Temmuz Darbe Girişimi de haberin temalarındandır ve risk söylemi ile bu iki tema bir araya gelmektedir. Haberde “kadın” kelimesinin, “travma” kelimesinin, “destek” kelimesinin, “sistem” kelimesinin, “sosyal destek” ifadesinin, “koruyucu” kelimesinin, “darbe” kelimesinin, “dayanıklı” kelimesinin, “15 Temmuz” ifadesinin, “risk” kelimesinin, “şehit” kelimesinin, “gazi” kelimesinin en çok kullanılan kelimeler/ifadeler olması bu durumu doğrulamaktadır. Ayrıca “kadın” kelimesinin tüm bu diğer kelimeler ve ifadeler ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Kadınlar haberde hem desteklenmesi gereken, hem de dayanıklı kişiler olarak temsil edilmiştir. “15 Temmuz”, “kadın” ve “dayanıklı” kelimeleri de aynı cümle içerisinde kullanılmaktadır.

Haberde, kadınların darbe girişimi sırasındaki mücadelecisi rolü vurgulanmakta ve birlik ve beraberlik duygusu pekiştirilmektedir. Kadınları risklerin karşısına mücadelecisi olarak konumlandıran uzman görüşüyle birlikte düşünüldüğünde, haberin kadınların darbe girişimi sırasındaki mücadeleleri nedeniyle kadınları takdir ettiği ve onları bundan sonra da mücadele etmeye teşvik ettiği söylenebilir. Risk söylemi, kadınları mücadele etmeye yönlendirici bir bağlam içerisinde, dolayısıyla destekleyici, yüreklendirici bir bağlam içerisinde kullanılmıştır. Haber fotoğrafı olarak ellerinde Türk bayraklarını sallayan kadınların olduğu bir fotoğrafın kullanılması da bu bağlamdadır.

18 Nisan 2018 tarihinde *Dokuz8haber*’de yayınlanan “SES: Bu çalışma düzeni sağlıkta intiharları artırıyor” başlıklı haber, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası’nın (SES) sağlık sektöründe artan intiharlar ve nedenleri hakkında hazırladığı rapor ile ilgilidir. “SES: Bu çalışma düzeni sağlıkta intiharları artırıyor” başlığında SES’in mevcut çalışma düzeninin işçi ölümlerine neden olduğuna yönelik görüşüne yer verilmiştir. SES’in açıklamasının merkezinde intiharlar vardır, başlık da SES’in vurgulamak istediği kısmı yansıtmaktadır. Haber başlığında ya da alt başlıklarda risk söylemi olmadığı görülmektedir. Haberde SES Eş Genel Başkanı İbrahim Kara’nın görüşleri aktarılarak, haber söylemi şu argümanları pekiştirmektedir/desteklemektedir: Sağlık çalışanları intihar etmektedir. Sağlık çalışanlarının intiharları konusunda Sağlık Bakanlığı bir şey yapmamaktadır. Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın işleyişi sıkıntılıdır. İşçi intiharlarını kişisel olarak yorumlamak doğru değildir. Ayrıca haberde psikososyal riskler, işçi ölümleri, iktidar politikaları ve OHAL ve KHK’lar arasında bir

bağ kurulmaktadır. Haberde söz edilen risklerin nedeni olarak iktidar politikaları gösterilmekte, OHAL ve KHK'lar ise bu riskleri artıran faktörler olarak değerlendirilmektedir. Haber kaynağı Sendika Genel Başkanıdır ve haberdeki tüm ifadeler de ona aittir. Dolayısıyla haber söyleminin sendika tarafından inşa edildiği söylenebilir. Sendika Genel Başkanı'nın dışında başka bir görüşe yer verilmeyen haberde tercih edilen fiiller ise “dedi”, “diye konuştu”, “sözlerine şöyle devam etti” ve “nedenlerini şöyle sıraladı” gibi ifadelerdir.

Toplumsal Kabulleri Pekiştiren Sağlık Haberleri

Milliyet gazetesinin internet sitesinde 18 Haziran 2016'da yayınlanan “Çok çalışmak kadına zarar, erkeğe yarar” başlıklı haberde, çok çalışmanın kadınları ve erkekleri nasıl etkilediklerinden bahsedilmiştir. ABD'de Ohio State Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmaya dayanan haberde, tırnak içerisinde verilen hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Haberin başlığı olan “Çok çalışmak kadına zarar, erkeğe yarar” yargısı da, haberin alt başlığı olan “depresyonu önlüyor” yargısı da tırnak içerisinde kullanılmaksızın ifade edilmiştir. Alt başlıktaki “depresyonu önlüyor” yargısı ise çok çalışmanın erkeklerde depresyonu önlediğini vurgulamaktadır. Haberde “risk” kelimesi 6 defa kullanılmıştır. Haberde sayısal verilerden de faydalanılmıştır. Risk söylemi, erkeklerin çalışmasının uygun, kadınların çalışmasının ise çok da uygun olmadığı yönündeki muhafazakâr yapılanmayı meşrulaştırmaktadır.

Haberde, uzun çalışma saatlerinin erkekler için faydalı olduğu vurgulanmıştır. Buna göre, uzun saatler çalışan erkeklerde kalp hastalıklarına yakalanma, bağırsak problemlerine yakalanma ve depresyona yakalanma riski düşmektedir. Ancak uzun saatler ağırlık taşıyarak çalışan erkeklerde kalp hastalıklarına yakalanma riski düşmekte midir; uzun saatler oturarak çalışan erkeklerde bağırsak problemlerine yakalanma riski düşmekte midir; ya da stres altında uzun saatler çalışan erkeklerde depresyona yakalanma riski düşmekte midir? Uzun saatler çalışan erkeklerin kalp, bağırsak ve ruhsal hastalıklara yakalanma riskinin düştüğünü söylemek oldukça genelleyici bir bilgidir. Oysa sağlık üzerine yapılan araştırmaların mutlaka bir örnekleme vardır ve bu örneklemin kimlerden oluştuğu bilgisine haberde rastlanmamakta, böylece de risk söylemi kullanılarak erkeklik çalışmakla ilişkilendirilmektedir. Habere göre çalışmayan erkekler ve uzun saatler çalışmayan erkekler zarar göreceklerdir, hastalanacaklardır. Ancak her ne kadar başlıkta erkeklerin çok çalışması “yarar” olarak ifade edilse de, yine aynı haberde uzun saatler çalışan erkeklerde kireçlenme meydana gelebileceği vurgulanmaktadır. O halde erkeklerin uzun saatler çalışmasının tamamen yararlı olduğundan, haber kaynağına göre bile söz edilemez. Aynı zamanda risk söylemi ile kadınların çok çalışmaması gerektiği fikri de perçinlenerek, geleneksel yapı pekiştirilmektedir. Risk ifade eden cümleler, okuyucunun zihninde bu geleneksel yapılanmayı meşrulaştırabilecektir. Haberin mikro analizi de makro analizini doğrular niteliktedir. Haberde “belirledi”, “vurguladı”, “öne sürüldü”, “ifade edildi”, “ortaya çıktı” ve “belirtildi” yüklemelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu yüklemelerin kullanılması sayısal verilerin kullanılması gibi, haberi daha inandırıcı kılmaktadır.

Sabah gazetesinde 14 Nisan 2018'de “Mutlu evlilik kalbin ilacı” başlığıyla yayınlanan bir haberde ise mutlu evliliğin kalp sağlığını koruduğundan bahsedilmektedir. Haberin başlığı da bu içeriği

yansıtmaktadır. Başlıkta mutlu evliliğin kalbin ilacı olduğu söylenmektedir, dolayısıyla da evlilik yüceltilmektedir. Haberin ilk alt başlığı ise “İçine atanlar risk altında”dır. Hem başlıkta, hem de spotta mutlu evliliğin kalp sağlığını koruduğundan söz edilmektedir. Haber başlığı, alt başlıklar ve spot, mevcut toplum yapısının temel birleşenlerinden olan aileyi ve evliliği olumlu olarak yansıtmakta ve mevcut yapıyı meşrulaştırmaktadır. “Bahar kaçamak öldürür!” alt başlığı ise sadakate ve tek eşliliğe dayalı toplumsal yapıyı güçlendirmektedir.

Haberde, işinden memnun olmayan kadınların erkeklerin kalp sağlığını olumsuz etkilediğinin vurgulanması, erkek egemen yapıyı güçlendirmektedir. Kadınların işlerinden memnun olmaları ya da çalışmamalarının erkekler için daha olumlu yansıtacağı fikri açığa çıkmaktadır. Ayrıca haberde bahar aylarının “kalp sağlığı açısından riskli” olduğu ve “bahar aylarında, kalp kapağı hastalıklarına bağlı kalp yetmezliklerinde bahar nezlesi ile alerjik reaksiyonlara yakalanma riski” nin arttığı da ifade edilmektedir. Haber söylemi ile sadakate ve tek eşliliğe dayalı toplumsal yapı pekiştirilmektedir. Erkeklerin “başka bir kadın” ile ilişki halindeyken kalp krizi geçirdiklerinin vurgulanması, evlilik dışı ilişkileri hastalıklar ile ilişkilendirerek olumsuz bir şekilde temsil etmektedir. Haberdeki risk söylemi şu argümanları inşa etmektedir: Mutlu evlilik kalp sağlığını korur. İşlerinden memnun olmayan kadınlar ile evli erkeklerin kalp hastalığı riski daha fazladır. Kadınlar sorunları içine atmamalıdır. Erkeklerin, evlilik dışı ilişkileri kalp krizi geçirmelerine neden olabilir. Bu argümanlar, evlilik dışı ilişkilerin zararlı, evliliğin ise yararlı olduğu fikrini desteklemektedir. Dolayısıyla haberin mevcut ataerkil, muhafazakâr yapıyı pekiştirdiği söylenebilir.

Sonuç

Çalışma kapsamında geleneksel gazeteciliğin ve yurttaş gazeteciliğin sağlık ile ilgili haberleri incelenmiştir. Yurttaş gazeteciliğinin sağlık ile ilgili haberlerde risk söyleminin inşası açısından anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı gözlenmiştir. İncelenen tüm haberlerde, risk söylemini destekleyici nitelikte, uzman görüşlerinden faydalandığı, sayısal ve istatistiksel veriler kullanıldığı, endişe argümanlarının kullanıldığı, “risk”, “belirsizlik”, “tehlike”, “tehdit” gibi kelimelerin kullanılmasıyla söz edilen riskin daha önemli hale getirildiği görülmüştür. Haberlerdeki risk söyleminin farklı odaklara/faktörlere hizmet ettiği ve bu odak/faktörlerin görüşlerini pekiştirdiği görülmüştür. Sağlık ile ilgili haberlerin yayınlandığı medya organının ideolojik tutumuna bağlı olarak devlet/iktidar politikasına ya da mevcut iktidarı eleştiren görüşe, kimi zaman ataerkil düzene ya da mevcut muhafazakâr toplumsal söyleme karşıt görüşe, milli birlik ve beraberliğe dayalı görüşlere, kimi zaman ise ilaç şirketlerine hizmet eder bir tutuma sahip olduğu anlaşılmıştır. Sağlık haberlerinin, yalnızca belirsizlikleri ve riskleri güçlendirmede, aynı zamanda ortak küresel bir kültürü yaygınlaştırdığı da görülmüştür. Bu doğrultuda haberlerde çeşitli sağlık önerilerinin ve çeşitli hastalıklarının zararlarının vurgulandığı bir tutum da mevcuttur.

The Washington Post gazetesinin 1977 ve 2000 yıllarına ait sağlık haberlerini içerik analizi yöntemiyle inceleyen Arnoldi (2009), hastalıkla ilgili haberlerde gittikçe daha fazla oranda risklerden söz edildiğini ve sağlıkla ilgili haberlerdeki riskin diğer haberlerden farklı olarak temel konu değil, kişinin kendi vücudunu ve geleceği için yapabileceği stratejilere yönelik kullanılan bir

kavram olduğunu söyler (s. 133-134). Bu çalışmada da, sağlık haberlerinde söz edilen riskin, belli davranışları yapmak için ya da belli ürünleri tüketmek için bir aracı olduğu görülmektedir. Sağlık ile ilgili haberlerde çeşitli ürünleri tüketmek gerektiği ya da çeşitli uygulamalar yapmak gerektiği, böylece hastalık risklerinden uzak durulabileceği söylenmektedir. Bu haberlerde “Türk kahvesi kansere karşı koruyucudur”, “Türk kahvesi içmeyenlerde kanser görülme riski daha fazladır”, “Türk kahvesi içilmelidir”, “Sauna kalp krizi riskini düşürür”, “Sauna kalp sağlığı açısından faydalıdır”, “Domuz gribi riskini önlemek için aşı yaptırmak gereklidir” gibi argümanlar pekiştirilmektedir. Haberlerde kimi zaman, örneğin saunaya girmenin kimi zamansa saunaya girmemenin kalp sağlığına yönelik risk olarak tanımlandığı görülmüştür. Saunanın kalp sağlığına etkisine yönelik risklerin haberleştirilmesinde ideolojik bir nedensellik ya da mevcut bir politikayı meşrulaştırmaya hizmet eden bir inşa olmasa da, bu ve benzeri haberlerdeki risk söyleminin okuyucuya bir fikri ikna etmeye aracı olacağı söylenebilir.

İncelenen sağlık haberlerinde, “Kadınlar uzun saatler çalışmamalıdır”, “Erkekler uzun saatler çalışmalıdır”, “İşlerinden memnun olmayan kadınlar ile evli erkeklerin kalp hastalığı riski daha fazladır”, “Kadınlar dayanıklıdır”, “Kadınlar mücadele etmeye devam etmelidir” gibi cinsiyete dayalı argümanların desteklendiği görülmüştür. Haberlerde söz edilen kimi risklerin de cinsiyetlere göre tanımlandığı anlaşılmıştır. Sağlık ile ilgili haberlerde söz edilen riskin sağlıkla hiç ilgili olmayan bir konuyu/fikri desteklemek için de kullanılabilirdiği görülmüştür. Örneğin travmayla ilgili bir haberde, 15 Temmuz Darbe Girişimi’nde mücadele eden kadınlardan bahsedilmektedir ve hem kadınların mücadele etmesi fikri hem de millî birlik ve beraberlik fikri pekiştirilmektedir. İncelenen sağlık haberlerinin mevcut yapıyı meşrulaştıran “Çok çocuk yapmak iyidir”, “Mutlu evlilik kalp sağlığını korur”, “Evlilik dışı ilişkiler zararlı, evlilik ise yararlıdır” gibi argümanları pekiştirdiği de görülmüştür.

Şekil 1. Sağlık haberlerinde risk söyleminin inşası ve risk söyleminin hizmet ettiği odaklar/faktörler/görüşler

Sağlık haberlerindeki risk söyleminin kimi zaman mevcut sağlık politikalarını eleştirmeye yardımcı olduğu da görülmüştür. Bu haberlerde, “Devlet politikaları otizm konusunda yetersiz kalmaktadır”, “Çocukların hamile kalmasında devlet de sorumludur”, “Sağlık çalışanlarının intiharları konusunda Sağlık Bakanlığı bir şey yapmamaktadır”, “Sağlıkta Dönüşüm Programının işleyişi sıkıntılıdır”, “Otizm Eylem Planı halen uygulamaya girmemiştir”, “OHAL ve KHK’lar da işçilerin intiharlarının nedenlerindedir” gibi argümanlar risk söylemi ile pekiştirilmektedir.

Özellikle bulaşıcı hastalıklar ile ilgili haberlerde (Zika virüsü, domuz gribi, vb.), riskin gerçekleşmesi durumunda olabilecekler vurgulanarak risk daha önemli bir hale getirilmektedir. Örneğin, Zika virüsünün hamile kadınlara bulaşması halinde, bebeklerde beyin gelişimi etkilenebileceğinin ve kafa deformasyonlarının olabileceğinin söylendiği haberin en sonunda, hastalığın Avrupa’da henüz görülmediği belirtilmektedir. Domuz gribiyle ilgili haberde de risk, “büyük artış”, “hızlı artış”, “pandemik”, “dikkat çekici boyutlara ulaştı”, artış”, gibi kelimelerin kullanılması ve ölenlerin sayılarının verilmesiyle endişe verici bir şekilde sunulmaktadır. Ancak domuz gribinin gerçekten büyük bir risk olup olmadığı sonraki yıllarda tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle, sağlık haberlerindeki risk söyleminin belirli bir bakış açısıyla oluşturularak kimi zaman gereğinden fazla bir endişe yarattığı söylenilebilir. Engdahl (2009), basın organlarının kimi hastalık risklerinin büyüklüğünden söz ederken, aslında insanları aşı olmaya yönlendirerek ilaç kartellerinin kar sağlamasına yardımcı olan birer araç haline gelebildiklerini söylemektedir (s. 6-18). Bu çalışma kapsamında incelenen haberde de domuz gribine karşı aşı yaptırılması gerektiği söylenmekte ve Engdahl’ın görüşü doğrulanmaktadır.

Kaynakça

- 2 Nisan Dünya Otizm Farkındalık Günü: Otizm için artık farkındalık yetmiyor, eylem şart. (2018b). *Dokuz8haber*. 01.07.2018 tarihinde <http://www.dokuz8haber.net/dokuz8/2-nisan-dunya-otizm-farkindalik-gunu-otizm-icin-artik-farkindalik-yetmiyor-eylem-sart/> adresinden erişilmiştir.
- 7 bin kişi domuz gribinden öldü. (2009). *Cumhuriyet*. 01.07.2018 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/102378/7_bin_kisi_domuz_gribinden_oldu_.html adresinden erişilmiştir.
- 140journos WhatsApp tartışma grubu: iş kazaları ve işçi ölümleri. (2017, 31 Ağustos). *140journos*. 15.06.2018 tarihinde <https://140journos.com/140journos-whatsapp-tartisma-grubu-isci-kazalari-51fde2a1e470> adresinden erişilmiştir.
- Aşı ölüm getirdi. (2014). *Sözcü*. 30.06.2018 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/asi-olum-getirdi-492603/> adresinden erişilmiştir.
- Aşı yaptırmayana suç duyurusunda bulunurum. (2018). *Sabah* 20.08.2018 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/saglik/2018/05/03/asi-yaptirmayana-suc-duyurusunda-bulunurum> adresinden erişilmiştir.
- Arnoldi, J. (2009). *Risk*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2002). The terrorist threat: World risk society revisited. *Theory, Culture & Society*, 19(4), 39-55.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Ben-Zur, H., Gil, S. ve Shamshins, Y. (2012). The relationship between exposure to terror through the media, coping strategies and resources, and distress and secondary traumatization. *International Journal of Stress Management*, 19(2), 132-150.

- Boero, N. (2007). All the news that's fat to print: The American "Obesity Epidemic" and the Media. *Qualitative Sociology*, 30(1), 41–60.
- Brezilyalı doktor bilimin ilerlediğini ama HIV'e karşı olan damgalamanın devam ettiğini söylüyor. (2017). *Globalvoices*. 01.07.2018 tarihinde <https://tr.globalvoices.org/2017/12/brezilyali-doktor-bilimin-ilerledigini-ama-hive-karsi-olan-damgalamanin-devam-ettigini-soyluyor/> adresinden erişilmiştir.
- Bullen, E., Fahey, J. ve Kenway, J. (2006). The knowledge economy and innovation: Certain uncertainty and the risk economy. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 27(1), 53-68.
- Carter, S. K., Reyes-Foster, B. ve Rogers, T. L. (2015). Liquid gold or Russian roulette? Risk and human milk sharing in the US news media. *Health, Risk & Society*, 17(1), 30-45.
- Coleman, R., Thorson, E. ve Wilkins, L. (2011). Testing the effect of framing and sourcing in health news stories. *Journal of health communication*, 16(9), 941-954.
- Chavez, V. ve Dorfman, L. (1996). Youth and violence on local Spanish language television news. *International Quarterly of Community Health Education*, 7, 121-138
- Cottle, S. (1998). Ulrich Beck, 'Risk Society' and the media: A catastrophic view? *European Journal of Communication*, 13(1), 5-32.
- Çok çalışmak kadına zarar, erkeğe yarar. (2016). *Milliyet*. 30.06.2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/cok-calismak-kadina-zarar-erkege-yarar-2264379/>, adresinden erişilmiştir.
- Denney, D.(2005). *Risk and society*. London: SAGE Publications.
- Dorfman, L. ve Wallack, L. (1998). Alcohol in the news: The role for researchers. *Contemporary Drug Problems*, 25(1), 65–84.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2010). Söylem kuramları ve eleştirel söylem çözümlenmeleri. T. Durna,. (Der.). medyadan söylemler içinde (s. 47-81) İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Elderidge, J. (1999). *Risk, society and the media: Now you see it, now you don't*. Harlow: Longman.
- Engdahl, W. (2009). *Sahte domuz gribi, gıdalar*. L.Kartal (Çev.). İstanbul: Bilim + Gönül Yayınları.
- Etemadi, A., Kamangar, F., Islami, F., Poustchi, H., Pourshams, A., Brennan, P., Boffetta, P., Malekzadeh, R., Dawsey S. M., Abnet, C. C. ve Emadi, A. (2015). Mortality and cancer in relation to ABO blood group phenotypes in the Golestan Cohort Study. *BMC Medicine*, 13(1), 8.
- Fazla kahve kalp ritmini bozuyor. (2017). *Sözcü*. 30.06.2018 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2017/saglik/fazla-kahve-kalp-ritmini-bozuyor-1789387/> adresinden erişilmiştir.
- Fromm, E. (1991). *The sane society*. London: Routledge.
- Furedi, F. (2001). *Korku kültürü, risk almanın riskleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goodwin, R., Palgi, Y., Hamama-Raz, Y., and Ben-Ezra, M. (2013). In the eye of the storm or the bullseye of the media: social media use during Hurricane Sandy as a predictor of post-traumatic stress *Journal of Psychiatric Research*, 47(8), 1099–1100.
- Holman, E. A., Garfin, D. R., and Silver, R. C. (2014). Media's role in broadcasting acute stress following the Boston Marathon bombings. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(1), 93-98
- Hamam sefası kalbe zararlı. (2007). *Hürriyet*. 30.06.2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hamam-sefasi-kalbe-zararli-5970129> adresinden erişilmiştir.
- İşte hükümetin yeni kürtaj politikası. (2012). *Milliyet*. 30.06.2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/iste-hukümetin-yeni-kurtaj-politikasi-siyaset-1647171/>, adresinden edinilmiştir.
- Johnstone, M. J. (2016). *Alzheimer's disease, media representations and the politics of euthanasia: Constructing risk and selling death in an ageing society*. London: Routledge.

- Kadın travmaya daha dayanıklı. (2017). *Milliyet*. 30.06.2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/kadin-travmaya-daha-dayanikli-gundem-2427154/>, adresinden erişilmiştir.
- Kan gruplarına göre hastalık riskleri araştırması yayınlandı. (2018). *Sabah*. 20.08.2018 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/galeri/saglik/kan-gruplarına-gore-hastalik-riskleri-arastirmasi-yayinlandi> adresinden erişilmiştir.
- Kansere karşı Türk kahvesi. *Milliyet*. 20.08.2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/kansere-karsi-turk-kahvesi-pembelar-detay-sagliklibeslenme-2599839/>, adresinden erişilmiştir.
- Lacy, M. J. (2002). Deconstructing risk society. *Environmental Politics*, 11(4), 42-62.
- Lawrence, R. G. (2004). Framing obesity: The evolution of news discourse on a public health issue. *Press and Politics*, 9(3), 56-75.
- Luhmann, N. (1993). *Risk: A sociological theory*. Berlin: Walter de Gruyter.
- McManus, J. ve Dorfman, L. (2005). Functional truth or sexist distortion? Assessing a feminist critique of intimate violence reporting. *Journalism*, 6, 43-65.
- Mutlu evlilik kalbin ilacı. (2018). *Sabah*. 20.08.2018 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/saglik/2018/04/14/mutlu-evlilik-kalbin-ilaci>, adresinden erişilmiştir.
- Nalbantoğlu, M., Benbir, G., Karadeniz, D., Altıntaş, A. ve Oğuz, F. S. (2014). H1N1 (Domuz Gribi) aşısını takiben ortaya çıkan narkolepsi-katapleksi sendromu olguları. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 51(3).283-287
- Özkaya, H. (2016). Cumhuriyet döneminde bulaşıcı hastalıklarla mücadele. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 20(2), 77-84.
- Raupp, J. (2014). Social agents and news media as risk amplifiers: a case study on the public debate about the E.coli outbreak in Germany 2011. *Health, Risk & Society*, 16(6), 565-579.
- Robinson, C., Cutfield, N., Mottershead, J., Sharples, A. P. K., Richards, R., Kingan, J.ve Stewart, F. (2018). Media reporting of health interventions in New Zealand: A retrospective analysis. *Internal Medicine Journal*. 48(8), 924-930.
- Rousseau, C., Moreau, N., Dumas, M. P., Bost, I., Lefebvre, S. ve Atlani-Duault, L. 2015. Public media communications about H1N1, risk perceptions and immunization behaviours: A Quebec-France comparison. *Public Understanding of Science*, 24(2), 225-240.
- Saguy, A. C. ve Gruys, K. (2010). Morality and health: News media constructions of overweight and eating disorders. *Social Problems*, 57(2), 231-250.
- Saguy, A., C. ve Almeling, R. (2008). Fat in the fire? Science, the news media, and the 'obesity epidemic'. *Sociological Forum*, 23, 53-83.
- Sauna kalp krizi riskini azaltıyor. (2018b). *Sabah*. 20.08.2018 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/saglik/2018/05/07/sauna-kalp-krizi-riskini-azaltiyor> adresinden erişilmiştir.
- Schwitzer, G. (2008). How do US journalists cover treatments, tests, products, and procedures? An evaluation of 500 stories. *PLoS Medicine* 5(5), e95.
- SES: Bu çalışma düzeni sağlıkta intiharları artırıyor. (2018). *Dokuz8haber*. 30.06.2018 tarihinde <http://www.dokuz8haber.net/emekduyasi/ses-bu-calisma-duzeni-saglikta-intiharlari-artiriyor/> adresinden erişilmiştir.
- Sheyholislami, J. (2011). *Kurdish identity, discourse, and new media*. Springer.
- Singer, E. ve Endreny, P. M. (1994). Reporting on risk: How the mass media portray accidents, diseases, disasters and other hazards. *Risk*, 5(3) 261-270

- Uruguay'da 11 yaşındaki hamile kız kürtajı reddediyor. (2015). *Globalvoices*. 01.07.2018 tarihinde <https://tr.globalvoices.org/2015/05/uruguayda-11-yasindaki-hamile-kiz-kurtaji-reddediyor/> adresinden erişilmiştir.
- van Dijk, Teun A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(2), 115-140.
- Vasconcellos-Silva, P. R., Castiel, L. D. ve Griep, R. H. (2015). "The media-driven risk society, the anti-vaccination movement and risk of autism". *Ciencia & Saude Coletiva*, 20(2), 607-616.
- Wilson, A., Bonevski, B., Jones, A. ve Henry, D. (2009). Media reporting of health interventions: signs of improvement, but major problems persist. *PLoS One*, 4(3), e4831.
- Wormwood, J. B., Devlin, M., Lin, Y. R., Barrett, L. F. ve Quigley, K. S. (2018). When words hurt: Affective word use in daily news coverage impacts mental health. *Frontiers in psychology*, 9, 1333. 10.06.2018 tarihinde <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01333> adresinden erişilmiştir.
- Yılmaz: Devlet gebe çocuklar olayında dolaylı ortak, (2018). *Dokuz8haber*, 01.07.2018 tarihinde <http://www.dokuz8haber.net/gundem/yilmaz-devlet-gebe-cocuklar-olayinda-dolayli-ortak/> adresinden erişilmiştir.
- Your blood type may put you at risk for heart disease. (2015). *Livescience*. 30.06.2018 tarihinde <https://www.livescience.com/49460-abo-blood-type-mortality.html>, adresinden erişilmiştir.
- Zika virüsünde tehdit büyük: 2.2 milyar kişi risk altında. (2016). *Onedio*. 01.07.2018 tarihinde <https://onedio.com/haber/zika-virusunde-tehdit-buyuk-2-2-milyar-kisi-risk-altinda-707068>, adresinden erişilmiştir.

The Discourse of Risk in Health News Stories

Bahar KAYIHAN**
Himmet HÜLÜR***

This study is about the risk discourses in the media, because survival, safety, and risk have been the most fundamental issues throughout human history. Further, the ones that promote modernity and modern risks are the superstructures such as art, philosophy and mass media. Therefore, in this study, the risks in media are examined. Based on the theoretical discussions concerning risk and empirical evidence of the studies, this study adopts a critical risk approach. From this point of view, the primary purpose of this study is to examine the risk discourses in health news stories. News items about infectious and deadly diseases, abortion, children's sexual abuse, autism, preventive measures against various diseases, and the reasons for conditions were analysed by critical discourse analysis method. Sixteen news articles were selected to be examined to show how risk discourse is used as a tool in different health stories. Teun A. van Dijk's critical discourse analysis was preferred since it reveals embedded context relationships (Sheyholislami, 2011). In this direction, macro and microstructures of news items were analysed. At the micro level; word selections, relations between words and sentences, and at the macro level; headlines, spot, background information, context and news sources were examined. According to van Dijk, background information reflects the social and political aspects of the event (Durna and Kubilay, 2010, p. 68). In this study, the risks are considered as a construction. While sociologists tend to see risk as a construction, economists argue the otherwise (Bullen et al., 2007, p. 57). Besides in this article, risk discourses on media are considered as a tool that reinforces the risk constructions developed by various powers (drug cartels, government, opponents, patriarchy, conservative society, etc.).

The emergence of modern risk, as we perceive it, is parallel to the rise of modernity. Some theorists emphasise different aspects of risk in contemporary society (Beck 2002, 2011; Furedi, 2001; Luhmann, 1993; Lacy, 2002). Beck (2011, p. 25) says that current risks and threats are separated from the risks and dangers of the middle ages, and the concept of risk is directly related to the

** Research Assistant Dr., AHBV Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye, bahar.kayihan@hbv.edu.tr. Orcid ID: 0000-0001-5196-4350

*** Prof. Dr., AHBV Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara, Türkiye, himmet.hulur@hbv.edu.tr. Orcid ID: 0000-0002-5863-4976

idea of modernisation. Fromm (1991, pp. 188-189) states that one of the most popular modern concepts is security. Although Simon Cottle (1998, p. 25) says that Beck's assessment of the role of the media in risk society theory is underdeveloped, Beck's work is vital to understand the relationship between risk and media. Denney (2005), Brindle (1999), Robinson et al. (2018) have made different theoretical assessments of the media's reporting of risks. For example, according to Denney (2005, p. 83), media sometimes reflects risks more valuable than they are, and Brindle (1999) states that the news value of risks are higher in case they actualise. Eleanor Singer and Phyllis M. Endreny (1994), Vasconcellos-Silva et al. (2015), Johnstone (2016), Raupp (2014), Rousseau et al., (2015), Carter et al. (2015) have made studies analysing media's reporting of risks. They emphasise the biased attitude of media. Similarly, Elderidge (1999) states that AIDS is exaggerated in a way that causes panic and that the disease is represented as an LGBT disease.

Moreover, Engdahl (2009) argues that while press organs are talking about the magnitude of certain disease risks, they become a tool that helps drug cartels make profits. News stories about vaccination is an example of this situation. Infectious smallpox, which caused the death of millions of people in the 20th century, has been eliminated all over the world in 1977 by vaccination (Özkaya, 2016). For this reason, it can be said that it may be useful to include news stories about vaccination in the media. However, in the case of swine flu, a great deal of concern has been created, and vaccination was recommended in the news stories, but as Nalbantoğlu et al. (2014, p. 283) reported, cases of narcolepsy-cataplexy syndrome occurred following the swine flu vaccine. Hence, risk reporting is a highly sensitive issue. Although studies concerning risk and media are limited, studies on health journalism are varied. For example, Schwitzer (2008, pp. 0700-0703) says that journalists find it difficult to produce qualified health news stories due to time constraints, complex statistics, medical terminology and difficulties in accessing expert opinion. Amanda Wilson et al. (2009, pp. 1-4) concluded that health-related news items are unqualified. Saguy (2010, p. 243) argues that most health news emphasises the narrow understanding of beauty in popular culture. Also, it is frequently stressed that health issues in the news are rarely defined in a thematic way (Chavez & Dorfman 1996; Dorfman and Wallack, 1998; Lawrence, 2004; McManus and Dorfman, 2005). Besides, negative presentation of health issues, such as mass violence, health crises and natural disasters may cause posttraumatic stress symptoms (Ben-Zur et al., 2012; Goodwin et al., 2013; Holman et al., 2014). Wormwood et al., (2018, p. 9) found that health news stories may cause difficulties in mental health. Besides, health workers are not always happy with the media's presentation of health (Coleman et al., 2011, p. 941). Research suggests that media reflects diseases as moral problems and often show weak individual preferences as the cause of diseases (Lawrence 2004; Boero 2007; Saguy & Almeling 2008; Saguy 2010).

In the study, in which both the news of traditional journalism and the news of citizen journalism are analysed, it was understood that citizen journalism did not present a meaningful difference in terms of risk discourse. Also, the risk discourse in health-related news stories has been seen as a tool to perform certain behaviours or to consume certain products. It has been understood that the health-related news stories serve for; government policy, dissenter opinion, patriarchal structure or views against current social discourses, opinions based on national unity and cohesion, or an

attitude that serves for pharmaceutical companies. In all news articles, it was observed that expert opinions, numerical and statistical data were used, and arguments of concern were used to support risk discourse.

Furthermore, it can be said that risk discourse sometimes may become a tool to convince the reader an idea. Moreover, it is seen that some risks mentioned in health news items are defined according to gender, and the risk discourses can be used to support a subject/idea which is not related to health. For example, in the news about trauma, women who struggle in the coup attempt are mentioned, and both the idea of women's struggle and the concept of national unity and solidarity are reinforced. It has also been seen that the risk discourses enhance existing social acceptances such as 'having much children are good', 'happy marriage protects the health of the heart', 'extra-marital relations are harmful, marriage is useful'. Also, it has also been observed that risk discourse in health news stories has sometimes helped to criticise health policies.